DOI: https://doi.org/10.36719/2663-4619/98/82-86

Gülgün Novruzova
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
magistrant
gulgun.n02@gmail.com

BANKLARIN YENİDƏN TƏŞKİLİ PROSESİ

Xülasə

Azərbaycan öz müstəqilliyini bərpa etdikdən dərhal sonra qəbul edilmiş qanunvericilik aktlarından biri "Azərbaycan Respublikasının iqtisadi müstəqilliyinin əsasları haqqında" Azərbaycan Respublikasının 1991-ci il 25 may tarixli Konstitusiya Qanununun "Bank sistemi və pul tədavülü" adlanan 14-cü maddəsində Azərbaycanda müstəqil bank sisteminin və milli pul vahidinin tədavülünün hüquqi əsasları təsbit edilmiş, Milli Bankın statusu və səlahiyyətləri müəyyən edilmişdir. Milli Bank kredit, pultədavülü, hesablaşmalar və valyuta münasibətləri sahəsində dövlət siyasətini həyata keçirən, bütövlükdə bank sisteminin fəaliyyətini tənzimləyən və ehtiyat bank funksiyalarını icra edən ali emissiya idarəsi elan edilmişdir.

Açar sözlər: *palata, depozit hesabı, bank, əmanət, plan*

Gulgun Novruzova
Azerbaijan State University Economics (UNEC)
master student
gulgun.n02@gmail.com

Process of reorganization of banks

Abstract

One of the legislative acts adopted immediately after Azerbaijan regained its independence, Article 14 of the Constitutional Law of the Republic of Azerbaijan dated May 25, 1991 "On the Basics of the Economic Independence of the Republic of Azerbaijan", entitled "Banking System and Money Circulation", provides for an independent banking system in Azerbaijan and a national the legal basis of currency circulation was established, the status and powers of the National Bank were determined. The National Bank was declared the supreme issuing authority, which implements state policy in the field of credit, money circulation, settlements and currency relations, regulates the activity of the banking system as a whole, and performs the functions of a reserve bank.

Keywords: *chamber, deposit account, bank, savings, plan*

Giriş

Bankın (bankların) yenidən təşkili prosesi aşağıdakı əsas mərhələlərdən ibarətdir: yenidən təşkilə dair qabaqcadan razılığın alınması üçün Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasına (bundan sonra - Palata) yazılı ərizə ilə müraciət edilməsi.

Palatanın razılığı alındıqdan sonra müvafiq qərarın qəbul edilməsi məqsədi ilə yenidən təşkil olunan bankların səhmdarlarının birgə ümumi yığıncağının (çevrilmə zamanı BOKT-yə çevrilən bankın səhmdarlarının ümumi yığıncağının) keçirilməsi; yenidən təşkilə dair qəbul edilmiş qərar barədə Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 58-ci maddəsinə müvafiq olaraq yenidən təşkil olunan bankın (bankların) kreditorlarının məlumatlandırılması; yenidən təşkil olunma nəticəsində yaradılmış hüquqi varis olan bankın və ya BOKT-nin dövlət qeydiyyatından keçməsi; dövlət qeydiyyatından keçdikdən sonra yenidən təşkil olunan bankın (bankların) bank lisenziyasının ləğv edilməsi və hüquqi varis olan banka və ya yaradılmış BOKT-yə müvafiq xüsusi razılığın (lisenziyanın) verilməsi (1).

Yenidən təşkil olunmaq üçün Palatanın qabaqcadan razılığının alınması məqsədi ilə bank (banklar) bu Qaydaların 3.1.2-ci yarımbəndinə müvafiq olaraq səhmdarların ümumi yığıncağının keçiriləcəyi tarixdən ən azı 90 təqvim günü əvvəl Palataya yazılı ərizə ilə müraciət edir. Ərizə "İnzibati icraat haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 30-cu maddəsinin tələblərinə uyğun tərtib edilir. Ərizə yenidən təşkil olunan bankın (bankların) Müşahidə Şurasının sədri (sədrləri) tərəfindən imzalanır və bankın (bankların) möhürü ilə təsdiq edilir (The World Bank and IFC, 2012).

Bankın (bankların) yenidən təşkilinə razılığın alınması üçün müraciətə "İnzibati icraat haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq qaydada baxılır. Azərbaycan Respublikasının bank sistemi maliyyə bazarlarına nəzarət orqanı olan Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankından (Mərkəzi Bank) və kredit təşkilatlarından ibarətdir ("Azərbaycan Respublikasının 2016-cı ilin dövlət və icmal büdcələri üzrə layihələrinin təqdimatı", 2015).

Bank - fiziki və hüquqi şəxslərdən depozitlərin və ya digər qaytarılan vəsaitlərin cəlb edilməsi, öz adından və öz hesabına kreditlərin verilməsini, habelə müştərilərin tapşırığı ilə köçürmə və hesablaşma-kassa əməliyyatlarını məcmu halda həyata keçirən hüquqi şəxsdir.

Mərkəzi Bank bankların, filialların, şöbələrin və nümayəndəliklərin ictimaiyyət üçün açıq olan mərkəzi **reyestrini** tərtib edir (The World Bank, 2007).

Kapital bazarının əsas iştirakçılarından biri emitentlərdir. Emitent investisiya qiymətli kağızlarının emissiyasını "Qiymətli kağızlar bazarı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun 2-ci fəsli ilə müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirən hüquqi şəxs, dövlət (müvafiq qaydada buna səlahiyyətləndirilmiş dövlət orqanı vasitəsilə) və ya bələdiyyədir. Emitent buraxdığı qiymətli kağızların mülkiyyətçisi deyildir.

Emitentlər tərəfindən investisiya qiymətli kağızlarının (səhm və korporativ istiqraz) emissiyası aşağıdakı mərhələlərlə həyata keçirilir (3):

- Emitent investisiya qiymətli kağızlarının buraxılışı haqqında qərar qəbul edir. Kütləvi təklif edilən investisiya qiymətli kağızları üçün emitent investisiya qiymətli kağızlarının emissiya prospektini və ya informasiya memorandumunu tərtib edir;
- Emitent qiymətli kağızların dövlət qeydiyyatına alınması və kütləvi təklif edilən investisiya qiymətli kağızları üçün emissiya prospekti və ya informasiya memorandumunun təsdiq edilməsi üçün Mərkəzi Banka müracət edir;
- Mərkəzi Bank investisiya qiymətli kağızlarının buraxılışının dövlət qeydiyyatı və emissiya prospektinin və ya informasiya memorandumunun təsdiq edilməsi üçün təqdim edilən sənədlərə 20 (iyirmi) iş günü müddətində baxır. Qeydiyyatdan imtina üçün müvafiq hallar olmadıqda, investisiya qiymətli kağızlarının buraxılışı dövlət qeydiyyatına alınır və emissiya prospekti və ya informasiya memorandumu təsdiq edilir. Mərkəzi Bank emitentə investisiya qiymətli kağızlarının dövlət reyestrindən çıxarış və emissiya prospektinin təsdiq olunması haqqında yazılı bildiriş təqdim edir.
- Emitent Mərkəzi Bank tərəfindən təsdiq edilmiş emissiya prospekti və ya informasiya memorandumunu Mərkəzi Bankın Məlumatların Elektron Açıqlanması Sistemi vasitəsilə ictimaiyyətə açıqlayır;
- Emitent qiymətli kağızların saxlanması və qiymətli kağız mülkiyyətçilərinin reyestrinin aparılması xidmətlərinin göstərilməsi üzrə Milli Depozit Mərkəzi ilə müqavilə bağlayır;
- Emitent qiymətli kağızlarını fond birjasında və ya birjadankənar bazarda yerləşdirir;
- Qiymətli kağızların yerləşdirilməsi başa çatdıqdan sonra emitent 10 (on) iş günü ərzində Mərkəz Banka qiymətli kağızların emissiyasının və ya kütləvi təklifinin yekunları haqqında hesabatı və yerləşdirilmiş qiymətli kağızların sayı barədə Milli Depozit Mərkəzi tərəfindən verilən arayışı təqdim edir;
- Kütləvi təklif edilən qiymətli kağızlar üzrə kütləvi təklifin yekunları haqqında hesabat təsdiq olunduqdan sonra emitent bu məlumatı Mərkəzi Bankın Məlumatların Elektron Açıqlanması Sistemi vasitəsilə ictimaiyyətə açıqlayır.

Mərkəzi Bank investisiya qiymətli kağızlarının buraxılışının dövlət qeydiyyatını və emissiya prospektinin təsdiqini, həmçinin qiymətli kağızların buraxılışının və emissiya prospektlərinin

dövlət reyestrini aparır. Emitentlər "Qiymətli kağızlar bazarı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun 75-ci maddəsinə müvafiq olaraq, **illik hesabatlarını** (maliyyə hesabatları və onun yoxlanılması üzrə kənar auditor rəyi və idarəetmə hesabatı) Mərkəzi Banka təqdim etməklə ictimaiyyətə açıqlamalıdır ("Azərbaycan Respublikasının 2015-ci ilin dövlət və icmal büdcələri üzrə layihələrin Təqdimatı", 2014):

- Kredit təşkilatları, sığortaçılar, təkrarsığortaçılar, qiymətli kağızlar bazarında lisenziyalaşdırılan şəxslər, habelə investisiya fondları və onların idarəçiləri tərəfindən illik maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi və dərc edilməsi qaydası

Yenidən təşkil olunan bankların səhmdarlarının birgə ümumi yığıncağı (BOKT-yə çevrilən bankın səhmdarlarının ümumi yığıncağı) yenidən təşkilə dair Palatanın verdiyi razılığın tarixindən sonra 3 ay ərzində keçirilməli və yenidən təşkil barədə qərar qəbul edilməlidir ("Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının 2016-cı il üçün pul və maliyyə sabitliyi siyasətinin əsas istiqamətləri barədə Bəyənatı", 2015).

Yenidən təşkil olunan bankların səhmdarlarının birgə ümumi yığıncağı (BOKT-yə çevrilən bankın səhmdarlarının ümumi yığıncağı) keçirildiyi gündən sonra 5 iş günü ərzində həmin yığıncağın protokolunun surəti Palataya təqdim edilir. Bankın BOKT-yə çevrilməsi halında Palataya təqdim olunan bankın səhmdarlarının ümumi yığıncağının protokolunun surətinə səhmdarların ümumi yığıncağı tərəfindən təsdiq edilmiş bankın əmanətçiləri və digər depozit hesabı sahibləri qarşısında olan öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi planı əlavə olunmalıdır.

Bu Qaydaların 3.4-cü bəndində müəyyən edilmiş müddət ərzində yenidən təşkil olunan bankların səhmdarlarının birgə ümumi yığıncağı (BOKT-yə çevrilən bankın səhmdarlarının ümumi yığıncağı) keçirilmədikdə və ya yenidən təşkil barədə qərar qəbul edilmədikdə Palata bankın (bankların) yenidən təşkilinə qabaqcadan verdiyi razılığı ləğv edir (Allahverdiyev, 2006: 56).

Qabaqcadan razılığının verilməsi şərtləri.

Bankın (bankların) yenidən təşkilinə qabaqcadan razılığın verilməsi üçün aşağıdakı şərtlər yerinə yetirilməlidir: hüquqi varis olan bank Palata tərəfindən banklar üçün müəyyən edilmiş minimum məcmu kapitala, yeni yaradılan BOKT isə BOKT-lər üçün müəyyən edilmiş minimum nizamnamə kapitalına malik olmalıdır; birləşmə və ya qoşulma halında hüquqi varis olan bankın maliyyə göstəriciləri məcmu və birinci dərəcəli kapitalın adekvatlığı və leverec əmsalları üzrə Palatanın banklar üçün müəyyən etdiyi prudensial normativlərə uyğun olmalıdır ("Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının Bəyənatı", 2015).

BOKT-yə çevrilmək niyyəti olan bankın maliyyə hesabatlarından bankın əmanət və digər depozit hesabı sahibləri qarşısında olan öhdəliklərinin tam icrası üçün kifayət həcmdə vəsaitlərin olması və ya cəlb ediləcək əlavə vəsaitlərin mənbələri müəyyən olunmalıdır; hüquqi varis olan bankın və ya BOKT-nin inzibatçı vəzifələrinə təklif edilən namizədlər "Banklar haqqında" və "Bank olmayan kredit təşkilatları haqqında" Azərbaycan Respublikası qanunlarının tələblərinə uyğun olmalıdır (Zülfüqarov, İsmayılov, 2009).

Birləşmə və ya qoşulma formasında yenidən təşkilin keçirilməsinə dair xüsusi tələblər.

Birləşmə və ya qoşulma formasında yenidən təşkilə qabaqcadan razılığın alınması üçün Palataya təqdim olunan müraciətə aşağıdakı məlumat və sənədlər əlavə edilir: yenidən təşkil olunan bankların səhmdarlarının birgə ümumi yığıncağının keçirilməsi tarixi və iclasın gündəliyinin layihəsi; yenidən təşkilin başa çatdırılması müddəti barədə məlumat; filial, şöbə və nümayəndəlikləri göstərməklə (belə bölmələrin olması nəzərdə tutulduğu halda) hüquqi varis olan bankın təşkilati strukturu barədə məlumat; yenidən təşkil nəticəsində yaranan hüquqi varis olan bankın inzibatçı vəzifələrinə təklif olunan namizədlərin "Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinə uyğunluğu barədə məlumat və sənədlər; hüquqi varis olan bankın kapital strukturu barədə məlumat (Bağırov, 2013).

"Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq hüquqi varis olan bankın kapitalında mühüm iştirak payının yeni sahibləri barədə məlumat və mühüm iştirak payı sahiblərinin nizamnamə kapitalında pay nisbətlərinin (belə hallar olduqda) dəyişiklikləri barədə məlumat.

Yenidən təşkil olunan bankların səhmdarlarının birgə ümumi yığıncağının gündəliyinə ən azı aşağıdakı məsələlər daxil edilməlidir: bankların yenidən təşkili haqqında qərarın qəbul olunması; birləşdirilmiş və konsolidə edilmiş maliyyə hesabatının (balans) və təhvil aktının təsdiq olunması; hüquqi varis olan bankın nizamnaməsi və ya nizamnaməyə dəyişikliklərin, habelə hüquqi varis olan bankın filial, şöbə və nümayəndəliklərinin (olduğu halda) əsasnamələrinin təsdiq edilməsi; (Allahverdiyev, 2006: 5) hüquqi varis olan bankın inzibatçılarının (bankın digər idarəetmə orqanlarının səlahiyyətlərinə aid hallar istisna olmaqla) vəzifəyə təyin edilməsi.

Rezolyusiya çərçivəsində ödəmə qabiliyyətini itirmiş bankın digər sağlam banka qoşulması "Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 57-7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilir.

Çevrilmə formasında yenidən təşkilin keçirilməsinə dair xüsusi tələblər.

Çevrilmə formasında yenidən təşkilə qabaqcadan razılığın alınması üçün müraciətə aşağıdakı məlumat və sənədlər əlavə edilir: səhmdarların ümumi yığıncağının keçirilməsi tarixi və iclasın gündəliyinin layihəsi; əmanətçilər və digər depozit hesabı sahiblərinin qarşısında olan öhdəliklərin BOKT yaradılanadək yerinə yetirilməsi planı, habelə bu öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün əlavə vəsaitlərin cəlb edilməsi nəzərdə tutulduqda bu vəsaitlərin cəlb olunmasına dair sənədlər; yaradılacaq BOKT-nin nizamnaməsinin layihəsi və təşkilati-strukturu; yaradılacaq BOKT-nin inzibatçı vəzifələrinə təklif olunan namizədlərin "Bank olmayan kredit təşkilatları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununu ilə müəyyən olunmuş tələblərə uyğunluğuna dair məlumat və sənədlər; yaradılacaq BOKT-nin kapitalı barədə məlumat (Bayramov, Kərimzadə, Poluxov, 2009).

BOKT-yə çevrilən bankın səhmdarlarının ümumi yığıncağının gündəliyinə ən azı aşağıdakı məsələlər daxil edilməlidir: bankın yenidən təşkili haqqında qərarın qəbul olunması;

BOKT-yə çevrilmək barədə qərarın qəbul edildiyi tarixdən yenidən təşkil başa çatanadək bankın səhmdarlarına dividentlərin, həmçinin imtiyazlı səhmlər üzrə dividentlərin ödənilməməsi, mövcud əmanətlərin (depozitlərin) müddətlərinin uzadılmaması, fiziki və hüquqi şəxslərdən yeni əmanətlərin (depozitlərin) qəbul edilməməsi, habelə yeni kreditlərin verilməməsi və digər investisiya əməliyyatlarının həyata keçirilməməsi barədə bankın öhdəliyini təsdiq edən qərarın qəbul olunması; yeni yaradılan BOKT-nin nizamnaməsinin, habelə filial və nümayəndəliklərinin (olduğu halda) əsasnamələrinin təsdiq edilməsi; bankın əmanətçiləri və digər depozit hesabı sahibləri qarşısında olan öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi planının təsdiq edilməsi; digər kreditorlar tərəfindən bankın borclu olduğu öhdəliklərə xitam verilməsi və ya onların vaxtından əvvəl icra olunması və zərərin əvəzinin ödənilməsi tələbləri olduqda bu tələblərin siyahısının (kreditor və onun qarşısında bankın öhdəliyinin şərtləri barədə məlumat göstərilməklə) və onların ödənilməsi planının təsdiq edilməsi; yeni yaradılan BOKT-nin inzibatçılarının vəzifəyə təyin edilməsi (Zülfüqarov, İsmayılov, 2009: 13).

Nəticə

BOKT-yə çevrilən bank onun əmanətçiləri və digər depozit hesabı sahibləri qarşısında olan öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi planının səhmdarların ümumi yığıncağı tərəfindən təsdiq edilməsi tarixindən etibarən planın icrasına dair İdarə Heyətinin sədri və baş mühasibi tərəfindən imzalanmış və bankın möhürü ilə təsdiq olunmuş hesabatı aylıq əsasda növbəti ayın ilk 5 iş günü ərzində Palataya təqdim etməlidir.

Bank əmanət və digər depozit hesabı sahibləri qarşısında olan öhdəliklərini icra planında müəyyən edilmiş müddət ərzində yerinə yetirə bilmədikdə dərhal Palataya bu barədə yazılı məlumat verməlidir.

Bank tərəfindən əmanət və digər depozit hesabı sahibləri qarşısında olan öhdəliklərin icra planına uyğun olaraq yerinə yetirilməməsi, habelə bu Qaydalaruyğun olaraq bankın qəbul etdiyi qərara əsasən üzərinə götürülmüş öhdəliklərin pozulması halları aşkar edildikdə Palata yenidən təşkilə qabaqcadan verdiyi razılığı ləğv edir və yenidən təşkil prosesi dayandırılır.

Ədəbiyyat

1. "Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir. (2012). Bakı.
2. The World Bank and IFC. (2012). Doing Business: Doing business in a more transparent world, Washington. DC.
3. "Azərbaycan Respublikasının 2016-cı ilin dövlət və icmal büdcələri üzrə layihələrinin təqdimatı". (2015). Bakı.
4. The World Bank. (2007). World Development Report 2008: Agriculture for Development, Washington. DC.
5. https://president.az/articles/3689
6. "Azərbaycan Respublikasının 2015-ci ilin dövlət və icmal büdcələri üzrə layihələrin Təqdimatı". (2014). Bakı.
7. "Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının 2016-cı il üçün pul və maliyyə sabitliyi siyasətinin əsas istiqamətləri barədə Bəyənatı". (2015). Bakı.
8. Allahverdiyev, H.B. (2006). "Milli iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi". Bakı.
9. "Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının Bəyənatı". (2015). 21 fevral.
10. Bağırov, S. (2013). "Dünya maliyyə böhranı kapitalizmin böhranıdır?" Sahibkarlığın və Bazar İqtisadiyyatının İnkişafına Yardım Fondu. Bakı.
11. Bayramov, V., Kərimzadə, K., Poluxov, İ. (2009). "Azərbaycan Respublikasının Anti-böhran Konsepsiyası". İqtisadi və Sosial İnkisaf Mərkəzi.
12. Zülfüqarov, A., İsmayılov, O. (2009). "Bank böhranları: qiymətləndirmə metododologiyaları". Bakı.
13. Türkiyə Sənaye Strategiya Sənədi: 2011-2014 (AB Üzvlüyünə Doğru). (2010). T.R. Sənaye və Ticarət Nazirliyi.

Göndərilib: 03.10.2023 Qəbul edilib: 13.12.2023